

с(кар)2 Д-кар-2272
к 88

Тюрклю улу Альберт

акъ къаяла

ЧЕРКЕССК
1980

Тюрклю улу Альберт

акъ къаяла

ИЗМУЛА

СТАВРОПОЛЬ КИТАБ БАСМАНЫ
КАРАЧАЙ-ЧЕРКЕС БЕЛЮМЮ

Черкесск, 1980

С (Кар.) 2
К 88

кар. 2272

К 88

Турклиев А. М. Белые скалы. Карачаево-Черкесское отд. Ставроп. книжн. изд., 1980.

152 с.

Земля родная, любимая женщина, желанне поделиться с людьми своей радостью, счастьем своим, обнять белый свет — основные мотивы лирики Альберта Турклиева. Поэт умеет находить радость во всем: в улыбке женщины, в слове ребенка, в небе, в деревьях, камнях, протягивая руку каждому, кто ему верит, кому дорога жизнь. Многие стихи поэта стали дорогами. В книгу включены и проникновенные стихи о Белоруссии — «Сестра моя — Белоруссия».

С (Кар.) 2

З $\frac{70403-054}{M 159 (03)-80}$ 67-80

© Ставрополь китаб басманы
Къарачай-Черкес облалымы, 1980

Карачаев-Черкесская
областная
БИБЛИОТЕКА

МЕН САНГА ИЙМЕМ ОГЪУРСУЗ ДЖЕЛНИ...

Къарт адамны къартлыгъын
Джашлыгъына буралсам,
Джыламугъун ёксюню,
Къазуатны джарсыуун
Мен ичине джуталсам.
Тангны джарыкъ атыуун
Джер юсюне джаялсам,
Кийиклени саулугъун
Ауругъаннга джыялсам,
Ол ичимде кыйнагъан...
Сагъышланы тегалсам,
Андан озуб бир затха
Джюрегими кыйнамам! —

дейди кесини бир назмусунда поэт
Тюркю улу Альберт. «Джюрегими
кыйнамам...» Поэтни джюреги. Эрт-
ден чыкъча, таза, гокга хансны да-
рий чапракъчыгъы титирегенча, назик,
ана джюрекча, илгиздик, къая джа-
рылгъанча, бушуулу, джерча, берекет-
ли, чекни сакълагъан аскерчича, сакъ,

джуртун суйген уланча, тынгысыз...
Сора аллай джюрек, этеринги этгенсе
деб, тынч туралырмы? Бюгюн этерин
этгенлигине, тамбла анга заман джа-
нгы джумуш, джангы борч салады.

Поэт, джамагъатны аллында сюе-
либ тургъан бир адам, аны джюреги,
революционерни джюрегича, халкъ
ючюн, бюгюнню джарыкъ ючюн, там-
благъы насыб ючюн кюрешеди.

Халкъ ючюн отда кюерге керек эсе,
поэт отха биринчи кирликди, суугъа
батаргъа керек эсе, тунчугъурма деб
эсине келлик тюлдю. Тюрклю улу да
назмусунда ол сагъышланы этеди:
къайгъырады, эзиледи, излейди...

Ачыкъ кёллю, джумушакъ джюрек-
ли джашды поэт, джарсый къууана да
биледи, джашагъан заманыны излем-
лерин эсде тутады. Джашау, заман
салгъан борчланы бет джарыкълы
тындырыргъа излейди.

Джашау — джарыкъдан джарыкъ,
Мен да кюч ала андан...
О, болур эдим мен джазыкъ,
Артха къалсам замандан!..

Къайгъыра билиу — поэтни хали-
синде баш шартларыны бириди. Аны
джылыуу керек затны ол чыртда уну-

талмайды, не бек кыйналса да, адамны кьууандырайым деб кюрешеди. Адамгъа игилик этер ючюн, кесин, кеси джарсыуларын унута биледи. Ачыгъан, кюйген джюреклеге эзиле, къазауат салгъан ачы джараланы халаллыгъы бла сылай, алагъа балхам бола биледи Тюркю улу.

Джуртну джауладан кьоруулай, джигитча ёлген аскерчини тас болгъан къабырын табыб, джашын бюгюн да сакълаб тургъан ананы азгъын сыфатын, джашлай тул къалгъан юй бийчесин кёзюне кёргюзе, аскерчини кюннге тенг эте, поэт былай айтады:

Бек сюе эдим мен да, кюн кибик,
Дунияны кесекге джарытыргъа.
Тас болгъан къабырынгы да табыб,
Аны джылыуум бла джылытыргъа!
Ананга айтыр эдим хапарынгы,
Бийченг ахсыныред, титиреб саны,
Душманны огъун да санларынгдан
Джокъ этер эдим, кюйдюрюб аны!

Къазауат джашаугъа салгъан джарала поэтни джюрегинден кетмейдиле. Бу темагъа ол кёб джазады, таймаздан эс бёлгенлей турады. Джазгъанларыны ичинде «Эгечимсе мени, Белоруссия» деген назмусу башхар-

тылыб турады. Китабны кьолуна алгъан аны эслемей кьалаллыкъ тюлдю. Ол терен сезимли, джюрекни титиретген, кёзюнгден джыламуку чыгъаргъан назмуду. Аны окъусанг, фашистле джерибизге салгъан кыйынлыкъла кёзюнге кёрюнюб, джашау мутхузланмаз ючюн, кьралыбызда бютеу халкъла хаман да бир юйюрча джашаб, бир-бирибизге дагъан болуб турур ючюн, нени да аямазлыгъынгы сезесе. Белоруссияны уа, кёб кыйынлыкъ сынагъан эгечибизни, сыйлы джерине тобукълана, кьучакълаб, джараларын бай этеринг келеди.

Хатынь, фашистле тюб этген белорус эл, джерни ёмюрлюк джараларыны бириди, сау дунияны кыйынлыгъыды ол. Белоруссияны тири халкъы, бютеу совет халкъла бла бирге, кесини чегетли, кьобанлы джерини джараларын бакъгъанды. Бююнлюкде ол кьралыбызда айтылыб тургъан республикаларыбызны бириди. Поэтни назмусу уа кьазауат салгъан ачыланы унутмагъыз, джашау ючюн кюрешигиз, деген бла бирге, бир халкъны бир халкъгъа кьарнаш кёз бла кьараргъа юретеди.

Мен Белоруссияда болмагъанма.
Альбертни бу назмусун окъугъаным-
да уа, Хатынга джылагъанма. Бело-
руссия манга да ёмюрлюк эгеч —
Уллу эгечим — болгъанды, Къасай
улу Османга аналыкъ этген халал
Белоруссия. Назмуну аллай бир эмо-
ция кючю барды.

О, Хатынь! Джюрегимн сын ташыса,
Кёзледе — къабырланы тауушлары.
О, Хатынь! Кесинг кюиню тамгъасыса,
Ёмюрде унутулмаз бушууларын!

Кёзлерингде да — джарала,
Джашлыгъында да — джарала,
Тенгиз джутхан кемеле!
Урушда ёлген — джигитле!
Мен ол джыллагъа къарасам,
Джюрегинге да — окъ тийгенд...

Назму бушууну юсюнденди. Аны
юсюн теблерге болмайды. Бушуу эте
билмеклик — джюрек асыллыкъны бир
шартыды. Окъуб, бушуу этесе, асыл
бушуу. Бушууну юсю бла бюгюнню
Белоруссияны сейирлигин да кёргюзе-
ди поэт.

Эгечимсе мени, Белоруссия!
Насыбда джаша. Сау къал, кетейим.
Ана тюрсюнча, менде къаласа,
Къууанчларынгы энтда кёрейим!

Солдатынг болуб, мен да ёлейим,
Мындан ары сен джарсымазча,
Арулуугъунг а чыртда онгмазча,
Назик джырыма сени бёленим.

Ма былай джылы, къарнаш сезим-
ли сёлешеди Белоруссия бла поэт.
Башха миллетни бушууун кесине бу-
шуу этиб, къууанчын къууанч этиб,
джарсый, къууана, бизни разы этеди.

Тюркю улуну ъу назмусун окъу-
санг, джюрегини бузун, отун да бери
салыб къойгъан болур деб, башха наз-
муларында джетишмеген затларын
эслемегенча боласа. Назму къарнаш-
лыкъ халал сезимлеринги аллай бир
къозгъай биледи.

Альберт суймекликни, тиширыуну
юсюнден да кёб джазады. Аллай наз-
мулада, лирика герой суйген кызы
бла биринчи кере сёлешгенча, уяла-
ды, тиширыуну намысын, багъасын
мийикде тутта, кесин эркишича джю-
рюте биледи, алай а, джунчуй тур-
гъанлайына, джюрегинде болгъан зат-
ны айтыргъа унутмайды, джюрекден
джюрекге джол сала, кесине илешди-
рирге излейди:

Сени эсге тюшюрюб,
Джюрегими булджутдум,
Тылпыуум бла кыыстадым
Басыб келген булутну.
Сен да, джаным, кыйын кюн
Кыууачынгы эсге ал,
Джангур бола тебресенг,
Джюрегиме джау да кыал!

«Кём-кёк кёзлю Тебердим» деген назмусу, аныча бир талай лирика затлары халкъда белгили джырла болуб, поэт кеси салгъан макъамла бла джырланадыла.

Биз китабха багъа беребиз деб джазмайбыз бу тизгинлени. Поэтге ашхы джолгъа деген сёзюбюздю. Китабха багъа окъуучу береди: хар ким да кесини сезимине болумуна, ангылагъанына кёре ёлчелейди биреуню затын...

Хар китабдача, Тюркюлю улуну китабында джетишмеген джерлери да болур, алай а биз окъуучугъа теджерик затланы бири — поэтни джюрек ачыкълыгъыды. Халаллыгъы. Джетген кюн дагъан болургъа хазыр тургъаны. Назмулары да аллай джюрекден чыкъгъандыла.

Ол джюрек сууумасын, кыатмасын...

Кыагъыйланы Назифа.

МЕН САНГА ИЙМЕМ ОГЪУРСУЗ
ДЖЕЛНИ,
ТЕДЖЕРМЕ САНГА ДЖЫЛЫУН
ДЖЕРНИ.

ДЖОЛГЪА ЧЫКЪСАМ

Джолгъа чыкъгъан чагъымда,
Бир зат излейд джюрегим:
Къууанч эштиб туругъа,
Киши джылаб кърмейин.

Айланчлы ауушлада
Тилеклери анамы
Нѣгер болсун джаныма,—
Кери чачыб аманны...

Ашыкъмайма, чабмайма,—
Аманлыкъ тюлд иннетим.
Кърау кибик къакъмайма
Теиглерими джюрегин...

Адетлени нгиси
Орналыбды ангымда,

**Анамы хар тилеги
Турсун Ата джуртумда!**

**Мен джашагъан джеримде
Кёбдю мени излемим —
Къалсын анам эсимде:
Кёрюрча мен кёзлерин.**

САНГА

Санга мен
къайгырыргъа керекме,
Сени бек сюерге
борчлума мен.
Джылы ауазынгы
кюсерикме,
Не узакъ джерледе
къалсанг да сен.
Ёкюнмейини
ёлюрге керекме,
Дунияда адам
ёлген сагъатда.
Хар туугъан бла
Джангыдан тууб да
турлукъма,
Джангыдан... —

Кар. 8272

Ханс туугъан заманда!
Китаб окъуб,
киногъа къарарча,
Сен тынч-рахат
джашарча джашауда,
Бир джерде да
Къыйынлыкъ болмазча,
Мен ёлюб,
Сау боллукъма
Джангыдан!
Адам ёлмез ючюн —
ёллюкме мен,
Факъыр да
болмазча дуняда.
Не джарсыуну да
Хорларма мен,
Сабий ойнарча
сени къойнунгда!..

КЪОНАКЪДА БОЛДУМ

Орусну, гюрджюню да къонагъы
болдум,
Ала мени джууугъумча кёрдюле.
Гюрджюню джарыкъ тоюнда олтурдум,
Джюрегиме кёб иги умутла келдиле.
Анда бир ана, анамча ышарыб,
Джарсыууму да ангылагъан эди.
Мени туугъан джашына да ушагыб,
Джылы ашатыб, джукълатхан эди.
Бюгюн а келеме Пушкинни юйюне,
Биргеме Шота келгенча, къууаныб.
Поэтни «этегине» хансланы сала,
Сюелиб къалдым, терен сагъышланыб..
Узакъдан къайтыб, анамы къойнуна
Башымы салыб, къарарма таулагъа,
Ол узакъда къатышыны хапарын айта.
Эсенлик тилерме джолоучулагъа!

ДЖАШЫНГМА СЕНИ

Революция, джашынгма сени!
Атаса манга, болгъанса ана,
Ма сен туумасанг, мутхуз ёзенде
Джашар эдик, ачыудан джана.
Рахатлыкъ ючюн дуниягъа туууб,
Джакъсыз къауумну ёкюлю болдунг,
Джаулуку этгени бойнундан буууб,
Ёксюз сабийни сылады къолунг.
Къууанган кибик чакъган сабаннга,
Кемсиз къууаныб, санга кысылдыкъ,
Джюрекни сууукъ юшютген чакъда,
Къызыу отунгдан биз да джылындыкъ.
Мени насыбым, чексиз насыбым —
Сени къолунгда туугъанымды.
Туугъанлай ёлмей, кыйынлыкъ
кёрмей,
Кеси джеримде тургъанымды.

КЪЫЙНАЛА ЭСЕМ...

Башха адамны джарсыууна
Кюе эсем къыйналыб,
Сен да аны джазыууна
Лйыб этме,
Кюн дз тийиб,
тынч тургъанлай,
Сагъышланыб,
мыдахланыб кете эсем...
Кырдыкны да,
Назны да къарт болууу
Бир ауурду,
мугурлукъ салат бизге.
Адамны уа
адамгъа къайгъырыуу
Адет болуб,
орналгъанды кёлюбюзге!

ДЖАЗГЪЫ КЮНДЕ

Джазгъы кюнде эгердим шохларымы,
Хур Москвада окъугъан кюнлерими,
Табу этиб кёрдюм мен Дагъыстанны,—
Акътамакъны эшитдим шош
кюулерин.

Анда айтхан хапарынг, таурухунг да
Кёрюнелле джасалыб джулдузладан.
Билмей эдим муратынг, ауазынг да
Келликлерин ыз табыб узакъладан.

Къызыл майдан. Зауукълу рахат
кюнле,
Кирпиклеринг, назмулача, шош
шыбырдаб,

Минги Тауну чыкыгъанча тѣппесине,
Насыблыса: мен турама санга

къараб...

Эсимделле институтну бачхасында
Кертмелени орнатхан кюнлерибиз...
Тебердиден келтириб, гюл урлукъланы
Сала эдик, бек къууаныб, биз экибиз.

Джаным, эсгер гюллени, ол кюнлени,
Азмыдыла бу джашауда игиликле!
Каскаланы былтыргъы эжиулери
Сингигендиле, джангурча,

биченликге!..

Джазыу бизни бир кесекге айырад.
Аны ючюн сен кесинги къыйнама.
Ары дери буду санга айтырым, —
Сюймекликни сыйын сакъла

къайда да!

ТЕБЕРДИМ, МЕНИ ТЕБЕРДИМ.

Тебердим мени, Тебердим,
Узакъдаса — ол тюлдю джарсыу:
Сени блады мени джюрегим,
Тебердим мени, Тебердим,
Боласа сен манга асыу.
Сенсиз болалмам бир кюнню,
Анамыча, атынгы да айтдым,
Тауча чыныкъдырдынг сен мени.
Узакъгъа кетеме, да дедим.
Тебердим мени, Тебердим.
Анам да болду къартыракъ,
Сюсме огъурлу кёзлерин.
Мен кёб кере кетерикме узакъ,
Тансыгъымы алмай сенден.
Алай а къайтырыкъма санга,
Анамы кёзлерин кёрюрге.

Танг бла туугъан уланига
Танг алада алгъыш этерге.
Тебердим, мени Тебердим,
Ташларынгы этерикме уппа.

Анамы имбашларына тийиб,
Насыблы боллукъма мен анда,
Бюгюн турсам да узакъ кетиб.
Халкъым туугъан хурмет джерим,
Джашауум къабырым да сендеди.
Тебердим, мени Тебердим.
Ол кёксюл бузларынг, къарларынг,
Джашиллей туруучу назларынг
Узаталла манга къолларын,
Ол къоллагъа мени ийнамым
Уллуду, турур алайлай,
Тебердим, мени Тебердим.
...Ёлсем да, къайтырыкъма санга,
Уясына суу къайытханча, алай.
Ол. ашхы адетди кёк шаркъда —
Джашадым, аны унутмагъанлай,
Атам да айтханды алай,
Стамбулну, Меккяны да кёрюб.

Менича, кёгюнгден, ташынгдан
Тансыгъын алмай, къалгъанды ёлюб.
Тебердим, мени Тебердим.
Анда, бузланы тубюнде,
Сослан ташлагъа эринлерим
Джабышыб къалырла ёмюрлюкге.

Аны анам эшитирин, кёрююн
Талпыб излейме хар бир кюнде.
Халкъым туугъан хурмет джерим,
Джашауум, къабырым да сендеди,
Тебердим, мени, Тебердим!

БАШХА ТИЛДЕ ДЖЫЛАСА

...Башха тилде джыласа
Биз билмеген сабийчик,
Къыйналабыз биз анга
Аны джарсыуун билиб.

Болгъанлыкъгъа тил башха,
Бирди адамда джарсыу.
Хар кимде да кёз джашла,—
Бирчадыла, бирд туууу.

Ана сют да бирчады,
Джаз да бирча келеди.
Сабийледе кёз джашны
Ким да къачын кёреди...

ДЖЫЛЛА БЛА БИРГЕ

Джылла бла бирге келеди къартлыкъ,
Чалбаш болуб, ушайбыз тѣппелеге.
Джаз башында джерге салабыз урлукъ,
Къачда уа сый берсбиз джай кюнлеге.
Сабийликде биз орнатхан терскле,
Кесибиз кирик, ёгендиле энди.
Сора нек ачийбыз биз чал тюкlege?—
Сабийлигибиз отда ётгенди.
Ол кѣгетлени ашарыкъ сабийчик
Бизге разы боллукъду, билесе.
Неда, биз игиге къууанган кирик,
Ол да къууаныб ышармазмы дейсе?
Огъай, бошуна кетмейле заманла,
Таула да бошуна тюлдюле мийик!
Эриген эселе да былтыргъы къарла,
Ала этгендиле уллу игилик.

ГЮЛ ИЙИС ЭТЕДИ

Былайда хауа

гюл ийис этеди,

Гюлле уа ма,

бузланы ичлеринде....

Ашхылыкъ да,

ёхтемлик да кёрюнеди,

Бузла бла

гюллени юслеринде.

Сейир этдим

табигъатны кючюнс,

Суратчы кибик

аны чемерлиги.

Халкъны тюрсюню бла

иннетине

Ушатыб ёсдюреди

мында гюллени...

МАРАЛ ДЖАНГУР

Марал джангур себелейди,
Хансла кьууана болурла...
Тауланы джангур бийлегенди,
Таула уа — таулай кьалырла!
Алай ётерле ёмюрле,
Марал джангурла джауарла.
Джанкьылыч да, кюн да тийгенде
Тауда маралла кьозларла.
Игиле тууарла ол кюнде!
Ариу кёзлеринг, ауазынг
Къачха да ушаб кьалырла.
Экибиз джырлаучу джырланы
Бизсиз башхала джырларла.
Алай ётерле ёмюрле,
Марал джангурла джауарла,
Сахараны кьум тюзлеринде,

Доммайдача, хансла чагъарла.
Джарсыу да арыб бир тохтар,
Мыдах джюрекле джарырла.
Джангы ай джангыдан кѣб чыгъар.
Тюзде адамла къалмазла!
Алай ётерле ёмюрле,
Марал джангурла джауарла,
Джангур а асыуду джерге,
Арыгъан ёгюзле солурла.
Алай ётерле ёмюрле.
Марал джангурла джауарла.
Ариулукъ да къалыр дуняда,
Насыб сакъланган кѣзледе
Сюймеклик джашар хаман да.
Алай ётерле ёмюрле,
Марал джангурла джауарла.
Джанкъылыч да, кюн да тийгенди,
Тауда маралла къозларла,
Игиле тууарла хар кюнде!

ЛЕНИН АЛАЙ ДЕГЕНДИ

Къарт болса да джюрегинг,
Халкъынг сени къарт болмаз.
Минг джылланы турса да,
Аны сыйы джукъланмаз.

Халкъгъа джокъ къартлыкъ къоркъуу,
Келлик заман — ол кесид.
Хар бир уланны — Джуртум
Джарыкъ насыб бешигид.

Эркин джашау хар юйге
Хауа кибик синггенди.
Къартлыкъ джокъду халкъыма —
Ленин алай дегенди.

Хубийланы Назирге

Джарыкъ кюннге бирге туудукъ
экибиз да,

Джуртубузда кёб игилик сынадыкъ.
Намысны да кёкге тутуб, жарытыб,
Бетден бетге эркишича къарадыкъ.

Джангылыкъгъа, тёллюбюзге
къууандыкъ...

Джарсый билдик, ёксюз сабий
джарсыса.

Джуртубузну къучакъладыкъ
ташларын,

Къарыу ала, джюрек джолда арыса.

Тау джитиге, шоркъа суугъа эс бёле,
Кирсизликге табынганлай
джашайбыз.

Чум терекни кызаргъанын да
кёрдюк.

Ариу кызыны чырайына — эс бёлдюк.

Узакъ джары, самолетха биз миниб,
Минги Тауну джюрекледэ элтгенбиз.
Сени ючюн, мени ючюн кюн тийиб
Турлугъун да, бюгюн кибик,
билгенбиз.

Бузлу джолгъа бир кёзюуде
чыкъсакъ да,
Кертиликни джолда кёюб келмезбиз,
Ахыр кюн а кыыха джетиб къалса да,
Джерибизни уппа этмей кетмезбиз!

ДЖАШАУ ДЖАРЫКЪДЫ

Джашау джарыкъдан джарыкъ, —
Мен да кюч ала андан...
О, болур эдим мен джазыкъ,
Артха къалсам джашаудан!

ТЕРЕКЛЕДЕ АЛМАЛА

Терекледе алмала, сабий кѣууанч
Кѣкге чыгъады, — кѣууат барды элде.
Огъай, энди джюрегим болмаз

джаланнгач —

Мен джашайма Къасбот туугъан

джерде!

Джангы юйюнден чыгъыб Асланбек,
Ачыкъ ышарыб, чакъырады ичгери.
Мени уа башым айланады тѣгерек,
Наныкъ ийислиди Къасботну джери.
Джеримча, огъурлу хоншум —

Шамайыл,

Аурууну хорлаб, кѣобханды ѳрге.
Ол, къарт болдум деб кѣалмайын,
Эс бѣледи джамагъат ишлеге.
Люаза джилекле ашатды да манга,
Гоначкир ѳзенин кѣргюздю кѣзге.

Палах келмесин аны джанына,
Аны джаны ушайды чууакъ кёкге!
Келин келгенди элибизге бюгюн,
Бек уллу байрам боллукъду тийреде.
Байрам (кибик, сейир болсун
сюймеклик,

Той этилген юйюнгю тёрюнде!
Джашчыкъ ашыгъыб чабдырады атны,
Сюйюмчюлюкге баргъанча, къууаныб.
Бузладан ургъан аязчыкъ джетеди
аны.

Баргъанчады ол да насыбха батыб...
Тамчыла да джылтырайдыла ханса.
Эшта, битерикди бир уллу битим.
Халкъ да бюсюреу этерикди джылгъа.
Къууанч, джюрегиме бир сыйын!
Джерим кюнден кюннге джашнайды
ариу,
Кёгюрчюнле да джашайдыла бизни
элде.

Ала да сынамазла энди ачыу,—
Мен джашайма Къасбот туугъан
джерде!

АНА ДЖЫЛЫУЛУ

Ана джылыулу, сослан ташлы,
Туугъан джерим,— келбетли,
Анам сени кёкюрегингде
Бешигими тебретди.

Джерим бла джашайд анам,
Мен да тюлме узакъда,
Тураса сен къуру да
Хурметинги узата.

Кёгюнг кибики, тазад кёлюм,
Джулдузла кибики, джанад мурат...
Тюбемесем, джокъду тёзюм,
Джюрек санга талшыб урад.

Деменгили адамларынг,—
Къор болайым мен алагъа.

Анам, хар джарсыуунга
Анам, хар джарсыуунъа
Болушалла менден алгъа...

Къайда айлансам, джюрюсем да,
Джюрегимде элтirme сени.
Сени кёзюнгден кёрюме
Джуртубузда бютеу джерни.

МЕН ОЙНАГЪАН ОЮННУ

Мен ойнагъан оюнну
Башха джашчыкъ ойнайды.
Мен джюрюген джолланы
Ол менича башлайды...
Мен сайлагъан джай тангны
Ол да тамам сюеди...
Тау джитини башына
Ол да талныб минеди!
Ким эсе да бу джашчыкъ,
Меничады кыылыгъы.
Ма, ойнайды ол ашыкъ,—
Къар джугъуду къапталы.
Ышарады, кёлюча,
Сынагъанча ашхыны,
Онгсунады, менича,
Ёрге тута башчыгъын...

ЧИЛЛЕ ТЮШГЕНДИ

Чилле тюшгенд,
Юшютеди дуняны,
Быллай кюнде
джолгъа чыгъармы
адам?... Алай а
Сан этмейин барамтаны,
орамтын
Кетиб барад
Сакъат киши тирилиб.
Неди экен
Муну джолгъа чыгъаргъан,—
Къууанчына болмаз,
Эшта, ёлчеси.
Къарайма мен,
сейир болуб, ызындан.
Джарыкълыкъды,—

Бир дуняды ол кеси.
Сагъышлыды,
Ашыгъады ол киши
Джукълатыргъа
Экеуленде даурну.
Джазыу бизни
айырмасын аладан,—
Былайлалла
Тутуругъу джашауну...

БУУЛА ОТЛАЙДЫЛА

Шош отлайдыла буула,
Сынгсымайды айю да.
Берекетден толуду
Хар адамны юю да.

Къараб элде келбетге,
Кюн нюрюне ушарма.
Туууб ёсген джеримде
Сау ёмюрню джашарма...

САБИЙ САГЪЫШ

Сагъышланама,
бир бек кыйналама
Сабийлигими
камсык заманына.
Сабий сагъыш,
мен санга кыйтама,
Тенгиз джелча,
айланыб джагъанга.
Суйген устазым,
сен манга урушсанг,
Кёлюнг бла чамланыб,
Ол заманда
кыйнай эди гурушхам,
Сен мени
суймегенча, алданыб.

Бюгюнде уа,
тансыкълаб, джокълайма.

Ауазынгы
биягъынлай эштирге.

Къолларымы
узатыб да къарайма,

Сен кёкден
тюшерикча джерге.

Мыдахлыкъ
къыйнагъан кёзюуде

Эсгереме
сени джюрюшюнгю.

Джылыуун
сеземе тюшюмде,

Таза кёкню
кенглигича, джюрсинги.

Разы бол
деб тилейме,

Джанынгы
къыйнагъаным ючюн.

«Сау бол!» — дейме,
Мени джашауумда

Шюзюрлерим

Толгъанлары ючю!

Кеч, устазым,

бу сейир ингирликде.

Емюрлюкге

къалгъанса джюрегимде!

РОССИЯДА БАРАМА

Россияда барама,

Россияда!

Шохларыма береме салам:

Манга да ма кьолун булгъайды мында

Акъ сакъаллы бир асыулу адам.

Есенин суйген къайын тереклени

Хурмети кёчгенди ол адамгъа.

Аны джюрегини таза иннети

Разы этди мени сейир джолда.

Россияда барама,

Россияда!

Чехов да айланнганды былайда,

Онгузланы къайгъысын этиб,

Ол кюч бергенди къарыусузлагъа,

Кюрешгенди ёксюзню кёлуне джетиб.

Насыб да, кѳууанч да береди манга
Чеховча адамла туугъан сыйлы джер.
Уллу джазыучу уллу дуниягъа
Эс бѳлгенди, киши джарсымазча деб.
Россияда барама,
Россияда!

Орус джомакъны мында эсгердим:
Анда кѳонгурауну шош тауушу,
Хауаны алма, нызы ийиси,
Элчини да чемер кѳоллары.

Джомакъда суу апасы кѳызчыкъны
Кѳекде кѳргенча болуб, ышарама.
Анам манга айтыучу таурухланы
Джангыдан эсима тюшюре барама.
Россияда барама,
Россияда!

Кѳазауатны терен джараларын
Кѳереме Россияны тереклеринде.
Сыйлы салынган эсгертмелени,
Солдатлача, сакъ тургъанларын
Кѳереме Россияны айбат джеринде.
Энди сабийле ѳксюз болмазча,

Къарауул болгъандыла сын ташла.
Не палахны да бери къоймазча,
Анала да болгъандыла солдатла.
Россияда барама,
Россияда!
Джерни къууаты бери джыйылгъанча,
Алай сейирди мында табигъат.
Аламдан ачыу къуруб къалгъанча,
Джашнайды, джашнайды мында хар
зат!

Чеховну туугъан джерин кёрдюм.
О, тас болмасын мында ашхылыкъ!
Россияда барама,
Россияда!
Джангыдан кёрюрча аны адамлыгъын,
Джангыдан сюерча аны ариулугъун,
Россияда барама,
Россияда!

БОРАН БОЛУБ

Кёбекланы Билялза

Боран болуб,
инджитгенча кёкени,
Эмен терекни да
болур мыдахлыгы.
Кюнню джылыуу
джаынга тюшгенча,
Сени ючюн да
Этер адам къайгы.
Тенгииги айтханын
джаратырса.
Джаратсанг а: нёгерди
ол сеннге.
Мийикге арымайын
чыгъалмазса.
Чыкъсанг а —
джууукълашырса кюннге.
Сени джюрегингде

тангны джылыуу.

Аджалдан къачхан

бууну джарсыуу.

Сюйген къызынгы

къаяда кёлеккеси.

Дунияны да

бютеу насыбы.

Тангны

Джылытхан сени муратынг

Турур ол кёгюнге

хур чачханлай.

Къазауатха —

сени да къазауатынг.

Алгъышха уа,

джюрегинг, кёкча, алай...

Джайгъы танглада гелеу

кёгермей къалмаз,

Маркъа къозуну

эштирсе ауазын.

Сени эсингден а

сагъыш къурумаз,

Билесе да сен

джашауну багъасын!

АНА СЮТ БЛА СИНГНГЕНДИ

Ана сют бла сингнгенди
Чархыбызгъа халаллыкъ.
Урлукъ кибик чагъады
Джерибизде адамлыкъ.

Адамлыкъны кючюнден
Джашнай барады джашау.
Аны сакълар ючюнге
Сюелейик биз къадау.

ДЖАНАЛМАГЪАН КЁСЕУЧА

...Джаналмагъан кёсеуча
Болмагъанма, болалмам.
Игилик этер ючюннге
Туугъанма мен, ийнан,
Отдан кёлек киймейин!
Керек болса, джанарма...
Джерим ачыу кёрмейин,
Джашнар кибик джанарма.
Къарт солдатны сыйын да
Тау джитиге тенг этиб,
Кёл этеме джашаугъа,
Анам кёзге кёрюнюб!

БЕК СЮЕР ЭДИМ

Бек сие эдим мен да, кюн кибик,
Дунияны кесекге жарытыргъа.
Тас болгъан къабырынгы да табыб,
Аны джылыуум бла джылытыргъа!

Ананга айтыр эдим хапарынгы,
Бийченг ахсыныред, тигиреб саны,
Душманны огъун да санларынгдан
Джокъ этер эдим, кюйдюрюб аны!

ДЖУРНУ МЫДАХЛЫГЪЫН ДА

...Джурну мыдахлыгъын да
Кёксюл аяз кетерир.
Джур джылытхан дорбун а —
Джангы гюллени кёрюр!
Алай болур буйругъу
Ышыкъ деген хазнаны.
Бешик джырны джылыуу—
Ана юйню джарыгъы...

МЕНИ КЪРАЛЫМ

Бютеу мени Къралым
Бир адамча бирлешди.
Бир юйюрча, джюз миллет
Бир оноугъа келишди.

Бютеу мени Къралым
Ишчи къоллуд, тириди.
Джокъду мени джылауум —
Менден бушуу кериди!

Бютеу мени Къралым
Коммунизмни ишлейди,
Дун-дунягъа насыбны,
Мамырлыкъны теджейди.

ЭГЕЧИМСЕ МЕНИ, БЕЛОРУССИЯ

Мен кёзлерими, джюрегими да ачама,
Белорусия, сени таныргъа талпыб.

Чууакъ кёгюнгча, кёк чегетинге

чыгъама,

Инет джылыуум, сенде турурча,

джангырыб!

Гюлден джасалгъан гюллю джеринге,

кёгюнге,

Кёк сууларынга, хур тангларынга

баш урдум.

Къучакъладым мамыр кюнюнго,

Къарачайымача, къууанчынга

къууандым.

Саига къонакъ тюлме, къарнашма,

Сенде джарыкълыкъ, алапатлыкъ да

кёбдю, кёб.

Ачы кюнлеринг, — уруш джылла, —

къаргъышча,

Энди къайтмазла, — кючюнг, джолунг
да бекди, бек!

Атсала да таза тангла агъарыб,
Чекмегенча кёрюнсенг да палахны,
Хатынь турад, кёсеу башча, къаралыб,
Бармыд киши унуталлыкъ ма аны!..

Киши билмейди, не джыламайды, —
демезсе,
«Огъай, — деб джылаб, къычырадыла
къонгураула. —

Унутмагъанбыз уруш палахны,
Сабий оюнну ахырыбыз биз, адамла!
Биз багъыр тюлбюз, тюлбюз биз
темир, кёресе,
Эрсиз къалгъанланы от тёшегибиз,
кёресе!

Термилгенлени ауазларыбыз, эштесе,
Биз оюмуруз къартланы да, эштесе!..»

Адамма мен, тюлме шыйых,
Къыйынлыкъгъа ачый билдим.
Аллахха да ариу айтыб,
Бир кишини мен кёрмедим...

Адамма мен, керек болса,
Чаггыр да, сют да ичдим.
Джангур кечеледе да,
Саггышланыб джюрюдюм!
Адамма мен, къарангыда...
Кёзлерим да кенгердиле...
Тиш къысама бар палахха,
Ай тийсе да джюрегиме!
Чагъа эсе да мында ханс,
Тепсей эсе да кёкде джел,
Джауа эсе да джангур, къар,
Тум къаралады Хатынь эл!
Апы джарасы, бителмей,
Ашланады да джангыдан.
Ёлюм къалады — ёлюмлей,
Къайтыб ким келир къабырдан?
Кимни анасы джыламаз
Зорлукъ джетгеннге, аджалгъа.
Къар да джаумайын къалмаз,
Къууанч хорлатмаз зорлукъгъа!
О, Хатынь! Джюрегими сын ташыса,
Кёзледе — къабырланы тауушлары.
О, Хатынь! Кесинг кюнню тамгъасыса,

Ёмюрде унутулмаз бушууларын!
Кёзлерингде да — джарала,
— Тенгиз джухан кемеле!
Джашлыгъында да джарала,—
Урушда ёлген джигитле!
Мен ол джыллагъа къарасам,
Джюрегинге да — окъ тийгенд...
Энди хурметли джашнайса,
Бешигингде да джырларын.
Келлик заманга атлайса,
Кёб игилигинг, муратынг...
Эгечимсе мени, Белоруссия!
Насыбда джаша. Сау къал, кетейим.
Ана тюрсюнча менде къаласа,
Къууанчларынгы энтда кёрейим!
Мындан ары сен джарсымазча,
Солдатынг болуб, мен да ёлейим.
Ариулугъунг а чыртда онгмазча,
Назик джырыма сени бёлейим!..
Эгечимсе мени, Белоруссия!
Суйген кызымы — билеги...
Тауладан эниб энтда келирме,
Къабыл болгъанча тилегим...

ТЁШПЕЛЕ

Анда аякъ
басмагъан тёшпеле,
Джулдузла да
джууукъдула таулагъа.
Руставелини джыры
чыгъады мийикге,
Булутлу кёкге
асыудула джырла...
Ала асыу
боладыла кёлюмс!
Анда айюню
ёлтюрмейди адам,
Буу а бек сыйлыды,
ол джерде.
Ол алааматлыкъгъа
бек къууанган,

Сейирсинген да
этдим ёмюрюмде.
Неге да
чыдагъан терекле
Кёксюл макъам
боладыла джюрекге!

КЪАЗАУАТДА ТИЙГЕН ОКЪ

Къазауатда тийген окъ
Энтда сени кыйнайды:
Эски джаранг джазгыда
Бек къозгъалыб башлайды.
Онг къолунгда — окъ джара,
Сол бутунгда — тоб чечме.
Эсингде уа солдатла,
От ичинде кюйгенле.
Джаралы къол орнатхан
Кёгетлеринг ёселле.
Джангургъа да къууанган
Къууанчынгы билеме.
Сол бутунгда туудугъунг
Сабийлигин ётдюрю...
Джюрегинги джылыуун
Сен туудукъгъа джетдирдинг.

СОВЕТ АСКЕРЧИ

Совет аскерчи,
Берлинге джетиб,
Анда кьойгьанды
ахыр тылпыуун:
Сен, аны суратын
«дууа» этиб,
Ёшюнюнгде
джюрютесе сыфатын.
Аны сыфаты —
сени «дууангды».
Ахыр сагьатында
сени сьойгенин...
Сени уа тюшюнгде да —
кьазауат.
Джылай-джылай,
ёшюнюнгде тиесе.

Илгениб,
уяныб,
эшикге чыгыб,
Мамыр кёкню кёрюб,
кёлленгенсе...
Джулдузлу кёкге
шош къараб,
Джангыдан жангы
къарыу аласа.
Сен къазауатны
джылларын санаб,
Ёшюнюнде
суратха къадаласа!..

КЪАРТ АДАМНЫ

Къарт адамны къартлыгъын
Джашлыгъына буралсам,
Джыламугъун ёксюзю,
Къазауатны джарсыуун
Мен ичиме джуталсам.

Тангны джарыкъ атыуун
Джер юсюне джаялсам,
Кийнклени саулугъун
Ауругъаннга джыялсам.

Сагъышланы тёгалсам —
Ол ичимде къайнагъан...
Андан озуб бир затха
Джюрегими къыйнамам!

ДУНИЯНЫ АНАСЫ

Дун-дунияны анасы
Болуб кьалса бир ана,
Джетерик эди кьарыуу
Хар инсаннга жараргъа...

Болмаз эди уруш да
Бу кенг, уллу дуняда.
Ана кёз бла кьарайыкъ —
Джарсыу болмаз джашауда!

ШЫНКЪАРТ

Шынкъарт да
тауусулду джаныб,
Джыламукълача,
тюшелле джилгинлери.
Кимни кьолларын,
джюрегин джылытыб,
От тауусуб
кьоюучанды кесин?
Бурундан да
барды аллай ышан,
Шынкъартча,
джаныб тауусулгъан.
Ётмек бла от а
джарайдыла бизге, —
Ачдан да, сууукъдан да
ёлмезге.

Етмекге, отха да
сюеме мен ушаргъа,
Не къадар джансам да,
тауусулмазгъа.
Джарыкъ да, джылы да
болуб джашаргъа,
Сюеме мен тауусулмазгъа!

МЕН ДА КЕТЕРМЕ

...Мен да кетерме —
Алдады аджалым,—
Кёзге кёрюнмеген
заманны ичинде.
Сен а турусса,
Ёлюмсюзлюкню
нёгерлик эте.
Мен, кетсем да,
Сеннге кёоярма
Дунияны
кёксюл джырларын.
Джюрек сезимим бла
Боярма
Кюн бла айны
Тангларын!
Мен, кетсем да,

Санга кѳоярма
Джер бла кюнню
Саггышларын.
Елсем да, хама да
Ангыларма
Джерими кѳууанчын,
джарсыуун!

АДАМЛАДАН ТАРТЫНМАЗЧА

Мен адамладан
тартынмазча,
Таза болсун
джюрегим.
Тейри жарыкъдан
къамамазча,
Ачыкъ турсун
кёзлерим!
Ол марда бла
джашасакъ биз,
Туудукъла да
сюерле.
Ол джорукъну уа
аз да бузсакъ,—
Ана кёзле да...
кюерле.

ДЖУГЪУТУРНУ ЫЗЫНДАН

Джугъутурну ызындан,
Бёрюлеча, джумулуб,
Чабышдыла уучула,
Шкоклары къурулуб.

Танг аланы шошлугъун
Окъла тешиб ётдюле.
Къаяны акъ башлыгъын
Ала элек этдиле.

Къая эриннге тирелиб,
Джугъутур джут къарады.
Бир кесекни сирелиб,
Баш энишге чынгады..

ДЖЕЛ АТХАНДЫ МЫЛЛЫГЫН

Джел атханды шош тенгизге
мыллыгын,
Акъ толкъунла суу джагъаны тюелле,
Тенгиз билед хыны джелни
къылыгъын,
Адамла уа не этсинле? Кюелле!

Ала бюгюн сакълайдыла кемени,
Хар такъыйкъа, — сау кюн кибик,
узунду.
«Джабарыкъма эшиклерин кёблени»,
Деген кибик, джел сарнайды, улуйду.

Кюн джарыкъны джокъду бюгюн
чырт дамы,
Къара тубан къаланнганды кенг
тюзге.

Джамагъатны бошалгъанды чыдамы,
Мыдах-мыдах къарайдыла тенгизге.

Тенгиз бла хыны джелни урушу
Аздырады къоркъакъланы кёллерин.
Таукел чыгъад тамаданы тауушу,
Ауур кеме тохтатмайды келгенин.

Юрюлдюле джагъадагъы адамла,
Тыкъ тубанда эслеб чыракъ
джарыкъны.

Къууанч нюрге кёмюлдюле
къарамла, —
Тёгерекни джити джарыкъ джарытды.

Тенгизчиле кыйын кюнде аллахдан
Тилемелле не къарыу, не болушлукъ.
Кишилик бла къутулдула палахдан —
Биягъынлай орналды сейир шошлукъ.

Тенгизде энтда да джашау эсленеди,
Толкъунла тюлдюле энди эмилик.
Хыны джел а кеси аллына ёледи,
Акъ кёмюклю толкъунлагъа кёмюлюб.

ГОМЕРНИ СУРАТЫН

Гомерни суратын салат суратчы,
Бетховенни согъалла къобузчула.
Сейир юйлени ишлейди ташчы,
Сагъышла да тебрейдиле къозгъала:

Джаныуар ёлтюреди джаныуарны,
Ол хата этмесе да бир кишиге.
Кюн да саргъалтады джашил
хансланы,
Ала тёзалмайла кемсиз иссиге.

...Тансыкъ болуб тубешелле
суйгенле.

Ким эсе да джырлайды арбазда.
Амма тилек тилерикди бюгече,
Киши да термилмесин деб азабда.

Джаныуар а тилсизди тарыгъыргъа,
Ол кимге айтсын ачыуун, бушууун?!
Хансны да джокъду амалы айтыргъа,
Тюрсюню уа билдиреди болумун...

Биз а тѣзе, къайгъыра да билебиз.
Ангылайбыз табигъатны

къайгъыларын.

Къууансакъ да, джыласакъ да экибиз,
Ангылайбыз аланы магъаналарын.

Елсек да, хорлаб ёлюученбиз биз!
Сюебиз джерни чѣбюн, джаныуарын...

ЭНТДА ЭКЗАМЕНЛЕ

Энтда джангы экзаменле
Берликбиз биз узаймай,
Чыртда заман оза болмаз,
Биз китабха узалмай.

Билиминги чола кёрсе,
Кечим салмаз устазынг.
Стипендияны кёрмезсе,
Кишен болуб «гюнахынг».

Кёкге мыдах кърарарса,
Самолетха джеталмай.
Ахсынганлай къалырса,
Тауларынга ёталмай.

Биз хомухлукъ этмедик,
Алдыкъ юлюш джашаудан.

Арта кълмай кюрешдик
Кесибизча джашладан.

Мыдах болма, Герцен, сен,
Этда сеннге кълтырбыз.
Сени юсюнгден таулада
Кѐб хапарла айтырбыз.

Самолѐтну учханы
Ахсындырмайд джюрекни.
Къарт устазны ауазы
Этмез джукъдан керекли...

АЧЕМЕЗ

(Поэмадан юзюк.).

*Асыулу врачха,
Фахмулу поэтге,
Сюйген тенгиме —
Къагъыйланы
Назирге атайма.*

Кёзлеуле кёзлеулей къалалла,
Танг да хурметли атады.
Терекле джашил чагъалла,
Джулдуз сюрюу да батады.

Батмасын кишини джулдузу,
Эгечим ауруйд бюгече.
Къыйналмасын хоншум да,
Турсун зауукъну чеге.

Эгечими мыдах кёзлери
Суусуз къалгъан кёлге ушай,
Къач кюнлени боз кечелери
Къарамына тюшгенча къарай...

Адам ауруугъа кыйналгъан
Врач а кери этер ёлюмню.
Джуртну ариулугъун ангылагъан
Адам да жарсытмаз джюрекни!

.Больницаны къатын сакъладым,
Джукъу ышан кирмей кёзюме.
Мийикде шоркъалагъа къарадым,
Мадар излей эгечиме.

Къыш кечелеча, узун сагъышла,
Юзюллюк куртча, эсге тюшюб,
Къайдан чыгъалла бу тауушла,
Джюрегими юшютюб?

Анамы къайгъылы ауазы
Джашаугъа игилик тилейди.
Врачны джумушакъ къарамы
Хар кимге саулукъ теджейди.

Танг белгиси ёседи,
Кюмюш ай да — таулада.
Салкъын аяз эннгенди,
Алгъыш эте сахаргъа.

Танг сейирди, джомакъча,
Игилик бла атсын ол,
Къайгъынг энер ауушну
Эшиклери джабсын ол.

Насыбны сынарбыз деб
Бу сейирлик кёзюуде,
Алгъыш айтхан хар сёзюнг
Къабыл болсун джеринге.

Джюрегингде бек тёзюм
Турсун дайым биргенге,
Тутхан ишин баджаргъан,—
Адам сыйы мийикди.
Ауругъаннга болушхан
Насыб берген кибикди.

Урлукъ тюше хур джерге,
Кёк сабанла чагъарла,
Танг алада тур ёрге
Ариулукъгъа къараргъа.

— Кимди мында ауругъан?
— Кёб сабийни анасы!

— Умутлумуд джашаудан?
— Болмаз алай хатасы.
— Къолай болмаз, оллахий,
Къарайма да, саулугъу,
Къарт анасы, бюгюлюб,
Кёзге тартад джаулугъун.
Къыйналалла
Анасы бла къарнашы,
Сын ташлача, сирелиб,
Сёлешелле къуугъунлу,
Къайгъы кибик, бирлешиб.

* * *

Тенгиз барды, кюн барды,
Къалай игид джашауда...
Бушуу тарды, бек тарды
Бу кенг, уллу дунияда.
Сезим барды, насыб бар,
Сюйгенингча бир джаша...
Джалгъан сёзге тынгыламай,
Туз-дамынгы тынч аша!

Къызыу урма, джюрегим,
Кесек солуу алайыкъ.
Энди бираз эс джыйыб,
Тёгерекге къарайыкъ.
Джууукъ барсанг, деу къая
Къыз сыфатны алады.
Джаулугъу да къаб-къара,—
Бет тюрсюню алайды.
Кёкден себеб келликча,
Къолун кёкге тутады.
Кюсегенча насыбны,
Бети кёклей къалады.
...Эки кёзю — бир китаб,
Келечиси заманны,
Алим бол да, ачыкълаб,
Баям этчи джазыуун.
«Къыз-къаялы» джаны бла
Эки шоркъа боркъулдаб,
Къайнаб келген сют кибик,
Таралалла шоркъулдаб.
Кёзбаумуду, билмейме,
Бир бек ушайд адамгъа.
Аманлыкъны кёрмейме,

Бушуу барды къаяда.
Къая болуб кългъанды
Бурун мында ариу кълыз.
(Бир къларт айтхан хапарды)
Джашауу болгъанды буз!
Темирчини сюйюб кълыз,
Аны бла кълчханлай,
Къларнашлары да сюрюб,
Мыллыклары атханлай,
Кълыз бла джашны джетгенле
Гюрджю таба ауушда,
Елтюрюрге дегенле
Ариу келген ашхамда.
Къламчиле бла тлюйгенле,
Ариу кълызны санына
Кълб палахла бергенле,
Джара салыб джанына.
Кълкню кълзаты джашнауу
Тыялмагъланды палахны,
Осал иннет кемириб
Эсиртгенди аланы...
Бу хапарны бушууу
Башланганды ол кюнден.

Темирчи да дуниядан
Тас болгъанды, сен кѳрген.
Темирчини, харибни,
Алларына салгъалла,
Атын айтыб аллахны,
Джар башына баргъалла.
Ташны байлаб бойнуна,
Тас этгенле джюрегин...
Джардан атыб джибериб,
Кенгдиргенле кѳллерин.
Эгечлери олсагъат
Къая кебге киргенди,
Сюйгенине тарала,
Кѳк дуниядан кетгенди.
Эки сууну къатында
Къыз къаяны кѳресе.
Алгъын болгъан зорлукъгъа
Энтда налат бересе.
Таза сууда джылайды
Темирчини джюреги.
Анга къая къарайды,
Ангылагъанча сѳзлерин.
Бу хапарны акъсакъл

Мыдахланыб айтады.
Больницадан кёз алмай,
Дыгаласлы къарайды...
Аллай бушуу къаяла
Кёбдю туугъан джерингде,
Сингиб джарсыу бояула,
Джетгендиле эндиге.
— Энди, джашым, эсен къал,
Тынчлыкъ турсун къралда.
Айыб этме акъсакъал
Джарсыб айтхан хапаргъа,—
Деб къарт къошад дагъыда:
— Туудукъчугъум ауруйду,
Джюрегиди кыйнагъан.
Олду мени кече-кюн
Энди аллымы сакълагъан.
Танг атханлай джетеме,
Борчумду да келирге,
Ол ышарса, — кюлеме,
Алгъыш айта ингирге!
Врачлагъа мен тюбесем,
Саулукъ сора джашчыкъдан,
«Мыдах болма да тынчай,

Джашынг чыгъар ийыкъдан»,—
Деген сёзлерине мен
Къурман-къор болама.
Врачны кёлюн, билимин
Бек мийикде тутама.
...Бир терекде — эки алма,
Ол къарт бла джюрегим.
Ол да туура меничад,—
Тыялмайды тёзюмюн.
Былай къартла болгъан джер
Джашнагъанлай турлукъду.
Сен къонакъ бол, аны кёр,
Джолунг ашхы боллукъду.

Къалай игиди джашагъан,
Сабий тууад, къарт барды.
Джеринг толуб алгъышдан,
Байрам сени сакълайды,
Джюрегингде мурат бар,
Аджал кетсин, къорасын,
Сюйгенлеге кюн туусун,
Алагъа джаз къор болсун!

Къызыу урма, джюрегим,
Танг мычыдым джолумда.
«Къая къызны» бушууу
Татымлыды ашхамда...

Къамчи — атны тилиди,
Дегенлеге къошулмам.

Кийик ашы — кырдыкды,
Анда барды кёб дарман,

Джоргъа болур — джауур ат,
Дсб да киши айталмаз.

Ызын берейик, болур кёб,—
Ашхылыкъгъа дау болмаз.

Сабий табхан Лариса
Ауругъанды кёб кюнню,
Тюню тюшге бурулуб,
Кёзю кёрмей кишини.

Къаи бердиле адамла,

Ларисаны джюреги
Тохтамаз ючюн, мында
Табылгъанды кереги.

Кёзюулешиб къарайла
Ларисаны джашыиа.

Тегей ана Аклима,
Грек къатынчыкъ Марина,
Ногъай келин Минг-Ариу, —
(Биринчиди табханы)
Аямайды къарыуун,
Келбетлиди бет къаны!
Орус ана Тоня да,
Толгъан айча ышара,
Туугъан сабийинеча,
Эмчек салат джашчыкъгъа.
Ананг ауруб джатады.
Хомух болма, Ачемез,
Сен кёрлюксе анангы,
Бир кесекчик чыда, тёз.
Тюздю, джокъду хатасы, —
Кёбдю мында анга ана,
Сау больница — анасы,
Рахатлыды джангы адам.
Ким эсгерди ол атны
Келишдириб атаргъа?
Ким айтханды алгъышны
Ачемезни сакъларгъа?!
Насыблары санайыкъ,

Огъурлуду джашауу.
Кёзлерине къарайыкъъ.
Джанлаб кетсин къайгымысы!
Эртденбла Тоняды
Ачемезге эс бёлген,
Сабийи бла тенг этиб,
Эмчек салыб ёсдюрген,
Кюнортада Марина
Ачемезни алады.
Баям, андан сора уа
Сабийине къарайды.
Ингирде уа Минг-Ариу
Ачемезни джокълайды,
Ларисаны саулугъун
Анга айтыб, ойнайды.
Ачемез да, билгенча,
Ышарады хапаргъа.
Джаш маралны эмгенча,—
Ёч болады ойнаргъа.
Аклима уа, мёлекча,
Къобар кече арада.
Уллу хата этгенча,
Шош атлайды фатарда!

Акъ чепкени агъарыб,
Акълы барад сабийге.
Шыкъырт этмей, акъырын
Джууукълашад бешикге!
Ачезни тойдуруб,
Къайтыр, аз-аз ышара.
Тоняны уа тюшюнде,—
Акъ къайынлы талада,
Минг-Ариу бла Минги Тау,
Къарнаш бла эгечле.
Ачезни белляуун
Сууутмайла бирлешиб,
Ма, былайла кечеле,
Мында бёрю улумаз.
Кюнле алай кетелле
Биз билген больницада.
Адам къууанчсыз къалмаз,
Джюреклерин юлешиб,—
Джарсымазча Ачез,
Уруналла кюрешиб,—
Ашхылыкъны ким билмез!
Онбиринчи кюнюнде
Ларисагъа келди эс.

Джашы ёлгенди — тюшюнде, —
Тюнюнде уа къамчи эш!
Нёгерлери, къууаныб,
Басыналла юсюне.
Сюйюмчюлюк айтышыб,
Къууанчланы ичелле.
Разылыкъдан Марина
Джырчы кибик джырлайды.
Тоня да, аз тартына,
Уста тебсеб башлайды.
Ларисагъа ышарыб,
Къысылады къатына.
— Уппа этейим, эгечим,
Саулукъ келди джанынга,
Ол да кюлдю, кёл этиб,
Харх этдиле бары да!
— Кимни джашыд Ачемез?
— СССР-ни джашыды!
— Къоркъма, джаным, ол ёлмез,
Игид аны джашауу!
Насыблыды Лариса...
Бу хапарны эшитгенлей,
Джарыкъ болду больница,

Джангылыкъны кёргенлей...
Махтау санга, тиширыу,
Джай кёзюуге ушайса.
Душман санга дау табсын,
Мен а сени махтайма,
Къалам алыб къолума.
Баш урама, джашырмай.
Джолда арыб мен къалсам а,
Сенден джылыу табама.

**САНГА ТЮБЕРГЕ
МЕН АНТ ЭТГЕНМЕ,
СЫНАСАНГ, СЫНА,
ТАУДАН КЕЛГЕНМЕ!**

ОГЪУРЛУ ДЖАЗ

Бир огъурлу джаз энтда келди,
Байрамгъача, анга къууандым.
Джазгъа ушаб сени кюлгенинг,
Уруш болмай, энтда джаз кёрдюм!

Шукур этдим шош атхан тангнга,
Сени кёзлеринге къараб.
Джюрегими ачдым аламгъа,
Алтын кюнню кекелин тараб.

Энтда бир джаз келгенди манга,
Сюймеклик кибик, джасаныб.
Тюбейме уллу алгъышха,
Кюнню нюрюне алланыб.

Сюйген джазынг энтда келгенди,
Кесибиз излегенча болуб.

Джашау джолубуз кенгергенди,
Джюрек урады, эркин солуб.

Бир аламат джаз энтда келди,
Сабийле тууарла. Сабан да чагъар.
Мамырлыкъ алса бютеулей джерни,
Хар бир адам да рахат джашар.

ДЖЕРДЕ НАСЫБ

Джерде насыб бар эсе,
Сеникиди, ал, джаным.
Сюймеклик да бар эсе,
Ол да сангад, ал, наным.

Тёзюмлюгюм бар эсе,
Сени ючюн болур ол.
Джарсыу болса джерингде,
Ол меникид — разы бол!

ТЕНГИМИ ЮЙ БИЙЧЕСИ

Тенгими юй бийчеси
Сабий табды бюгече.
Юйден къууанч кетмесин —
Болмаз анга чырт ёлче!
Ай, машалла балагъа —
Сюйюмчюлюк берейик!
Бюгюн туугъан адамгъа
Мийик таула теджейик!
Тюбемезча аджалгъа,
Анга алгъыш этейик,
Огъур джырла айтайыкъ,
Харс урайыкъ, тебсейик!
Эрлай назму джазгъан да
Бек къыйынды... Къарайыкъ,
Разы болсун джашчыкъ да, —
Анга Поэт атайыкъ!

СУРАТ САЛГЪАН

Сурат салгъан кьоллача,
Сакъ къарайла кёзлеринг...
Елгеннге джан салырча,
Бир джумушакъдыла сёзлеринг.

Кечелени ётдюрдюнг,
Аджал бла кюрешиб.
Ауругъанны сау этдинг,
Джашау бла бирлешиб...

ДЖАЗГЪЫ КЮНЛЕ

Джазгъы кюнле, джарыкъ кёзле,
Турналача, ариу учуб...
Ана бауур, джандет сенде
Бизге бериб дуня насыб!

Ай маталлы ана кьолла,
Джарсыуума сизеиз балхам.
Арысам да кьыйын джолда,
Юйге кьайтмай тюзде кьалмам...

Джерни сыйлар ана джюрек,
Джашыны излеб абынмазын.
Туугъан кюнден билеме мен
Аллай джюрек табылмазын!..

КИЙИК КЪОЗЛАСА

Тауда кийик къозласа,
Кюн этеди алгъышын.
Джазны бурну къараса,
Къарт табады джашлыгъын.

СЕНИ ЁМЮРЮНГ

Тюшмегенд да сени ёмюрюнг,
Аманлыкъ этиб,
Ыйлыгъыргъа.
Къарамынгы джашырмайын
Къарагъанса
Кенг дуниягъа.

КЪОЛУНГ ТИЙМЕСЕ ДА

Къолларыбыз тиймесе да
джанкылычха,
Джулдузладан киймесек да
омакъ кёлек...
Айдан юзюб алмасакъ да
кюмюш ачха,
Аласыз а джашаялмаз
джарыкъ джюрек!

ДЖЕРНИ ГЮЛЛЕРИ

Хур джерими гюллери
Джюрекледе тууалла.
Келлик джангы ёмюрюню
Макъамларын айталла...

НАРТ КЪАЛАЧА

Нарт къалача, бир марал,
Тюшюб ашхам суратха...
Джити къарайд къаядан,
Ушаб адам сыфатха!

КЪОБАН ДЖАГЪАДА

Къобан сууну джырында
Къалкъыгъанды төгерек.
Будай ёсген талада
Джулдуз мынчакъ кёрюнед...

ЭМ АРИУ КЪЫЗНЫ

Эм иги къызны
Излерге мен
Къыйналсам да —
Къууанч болур.
Эм иги джырны
Джазыб келсем,
Кёкюрегим
Эркин солур.
Эм ариу тангны
Кёрюрме мен,
Джырым тюбөб
Джарыкъ тангнга.
Хур чакъгъан садда
Ол экеулен
Кёл берирле
Бютеу джаннга.

Эм мийик таугъа
Чыгъарма мен,
Джюрекни ачыб
Джазгъы тангнга.
Бир сейир кюнде
Джерден кетсем...
Эм иги джырым
Къалыр санга.

СЫНАСАНГ, СЫНА

Сынасанг, сына,
таудан келгенме,
Шымал шахарда
сени кёргенме.
Рахат джаша!—
Джарсытмам сени.
Джаншакъ сёз бла
Арытмам, тейри.
Джолда аджашыб,
сууукъда къалсанг,
Шынкъарт болурма,
Къатынгда джаннган.
Къарасанг, къара,
сен кёзлеримде
Кёрлюксе, ийнан,
Туугъан джерими.

Огъурсуз джелни,
Мен санга ийдем,
Теджерме сеннге
джылыуун джерни.
Марал джуртлада
Ичгенме кюнню,
Биргеме келгенди
Доммайны кёгю.
Сынасанг, сына,
кёзлерим ачыкъ...
Джюрегим, саным да
бир кемсиз ачыб,
Санга тюберге
Мен ант этгенме,
Сынасанг, сына,
таудан келгенме!

АНА КЪАРАМЧА

Ана къарамча, шош джауады къар,
Къайгъы этмейин эририне.

Джуммакъ-джуммакъ агъады джерге,
Салам бергенча тюбегенине.

Бюгюн къыйынды назик балийге,
Джерге бюгеди аны къар...

Балий ушайды онгсуз сабийге,
Алай а анга да болур бир мадар.

Санга да къыйынд, кёрюб турама,
Сюйгенинг къалыб узакъ шахарда...

Къоркъма, эгечим, туберсе тенгингс,
Кюн ойнагъанча чыммакъ акъ къарда.

Къар, эрирме деб къоркъмайын,
Шош джауады бу сейир тангда...

Джолну узуну стем тьююлдю,—
Тюбешир мадар излейсе анга.

СЕЙИРДИ

Сейирди сабийни джюрююю,
Бек сейирди,
Танг жарыкъгъа
баш ачхай гул кибик.
Мени джюрегим —
сени юйюнгдю.
Аны жарытдынг,
сен ары кириб.

Джарыкъды джюрегим,
бек жарыкъды,
Джарсыуум болмагъанча
ёмюрюмде.
Ариулугъунг
джырларымда джашарыкъды,
Кесинг джашагъанча

джюрегимде.

Джаным, джазыууму

бергенме санга.

Кёрген ашхылыгъым да

сениди...

Аджалымы уа

кесиме къояма.

Джюрегим а — сени

ачыусуз юйюнгдю!

КЪАРГЪА КЪУУАНДЫМ

Бюгюн къарны джаугъанына

къууандым —

Эсиме тюшюрдю озгъан кюнлени.

Мен акъ арбазда симсиреб къалдым,

Эшитгенча болуб сени кюлгенинги.

Сен а унутхан да болурса, бязм,

Къар джуммакъла этиб ойнаучубузну.

Суу джагъада аякъларыбыз тая,

Къууанчдан джаныб туруучубузну.

Санга джюрегими джарыкълыгъы

Энтда джарыб турады, болмай мутхуз.

Ёмюр мени кёб затха джолукъдурду,

Не къыйын кюн да къалмадым

умутсуз.

Ариу ышарыуунг, бар умутларым

Джашаугъа кёллендиредиле мени.

Огъурлу джерими биринчи къары,

Эсиме тюшюрдю озгъан кюнлени...

КЪЫЙЫН КЮНЮМДЕ

Къыйын кюнюмде къатыма келиб,
Манга сен асыу болгъанса, джаным.
Джангур бла къарны ангылай билсенг,
Насыблыса деученсе, джаным.
Мен къачхы кёкге ушагъан заманда
Къайгъырыб къараенг мени кёзюме.
Бир-бирде суу да джанады отда,
Кеси да кюед ма ол кёзюуде!
Мен а сууну отну да ичиндеме,
Суу бла от да ичимделле мени.
Ах, бирде юшюб, бирде да кюе,
Джюрекге джыяма кёкню, джерни...
Кечмеклик бер, мени

къыйынлыкъларым

Сени да къыйнай тургъаны ючюн.
Разыма,—болумуму тюз ангылаб,
Манга былай къарагъанынг ючюн...

СЕНИ КЪОЛЛАРЫНГ

Узатчы, бай этейим къолларынгы,
Кесингча ариу джеринги!
Тансыкъ болуб, бир узакъдан келгенме,
Кёзлерингде кёзлерими кёргенме.
Къарамынг манга ссейр насыбды,
Ийнакълаб, чакъырады игиликге.
Озгъан заман да къайтмаз ызына,
Сени бла бирге чыкъсам мийикге.
Сенсиз джер былай ариу болурмеди,
От да джанармеди джюрегимде?
Сюймеклик кёзлеуча боркъулдармеди?
О, кюн маталлы бир зат бард сенде!
О, булбулланы тамаша ауазлары!
Сени ршитиб, тирилдим джангыдан!
Къолларынгы уппа этеме,
къолларынгы!
Сени, гюлге ётмекге да тенг болгъан.

ДЖАНЫМ

Джаным, сен къалай бек ушайса,
Бизни элде ариу къызлагъа.
Алапат, кёксюл шахарда джашайса,
Шахарынг да ушайд таулагъа.

Кече шахарынгы чыракълары,
Кёзлерингча, къарайла меннге.
Джашил кёгюнгю чууакълыгъы
Теберди кёкню тюшюре эсге.

Тюшонгде кёргенинг болгъанмыд
Кесингча сейир таулары,
Кёзлеринг кибик кёгерген
Эмилик чокъуракъ суулары?

Кёрюрсе назик чынарлары
Къаяны тешиб чыкыгъанларын,

Булутну джырыб, арбаланы
Мийикге ёрлеб баргъанларын.

Анда джай да къар джаууучанды,
Алай а чагъалла сейир гюлле,
Анда къонакъ сыйлы болуучанды,
Юй да джарыйды, къонакъ келсе...

Кечеги кёгюнгю джулдузлары,
Кёзлеринг кибик, къарайла меннге.
Кём-кёк кёзлеринги чууакълыгъы
Теберди кёкню тюшоре эсге...

КЕЛ МАНГА

Шо, кел манга,
Кюнча джары да кел.
Терезеден кёрюнюк эсенг да, кел.
Сенсиз кюн сора
Джашаумуду да?
Кел.
Джюрегими
Чачыб барады джел!
Сюйюмлю
шыбырдауунгу эшитмейин,
Мен тилими унутуб
къалгъанма.
Кел.
Сени кёрмей, джаныб,
кюйюб кетмейим,
Келлик джолунга
Бек ышаныб къарайма.

Джазгы джангурча, джылылай
Кел.

Неда, кём-кёк джанкъозча,
чыкъ аллыма...

Келмейин къалсанг а,

Таш кибик, джарылырма мен.

Кел!

АВГУСТДА ТЮБЕШИРБИЗ

Тюбеширбиз августда —
Къалмагъанды кёб анга.
Шош кечеге къысылыб,
Атдырырбыз биз тангла.

Э ж и у:

О, Гоначкир, Гоначкир,
Энтда санга къайтырбыз.
Сюймекликни хаъындан
Сейир хапар айтырбыз.

Тубанлы Кёл, Акъ Къая,
Мыдахлыкъны чекмегиз.
Сизни унутур кюн къайда, —
Аз да умут этмегиз.

Э ж и у:

О, Гоначкир, Гоначкир,
Энтда санга къайтырбыз.

Сюймекликни хакъындан
Ариу хапар айтырбыз.

Августда чагъады гюл
Кийикли таулу чатында.
Кёзлеримде джанады кюн,—
Болсам сени къатынгда.

Э ж и у:

Тубанлы Кёл, Акъ Къая,
Мыдахлыкъны чекмегиз.
Сизни къоюб кетер деб
Чыртда мурат этмегиз.

Этме, джаным, сен къайгъы,
Къачхы аязгъа къараб.
Къууанчын этербиз джайны,
Зауукъ кюнлерин санаб.

Э ж и у:

О, Гоначкир, Гоначкир,
Энтда санга къайтырбыз.
Сюймекликни хакъындан
Бек кёб хапар айтырбыз.

КЪАЙГЪЫРМА

Огъай, джаным, къайгъырма манга,
Сау-эсен бери къайтырма.

Дунияны аулаб, ызыма къайтсам,
Кёб хапарла да айтырма.

Андан эсе, ышар да джарыкъ,
Къура сайлагъан джолума.

Кетер джолума ышарыб ийсенг,
Джазыуум болур онгуна.

Институтха болгъанма тансыкъ,—
Джюрегим ары ашыгъыш урад.

Шам шахарыма къураргъа ашыкъ,—
Гюллю арбазы кёзюмде турад.

Джюрек джылыуну къояма санга,
Турурса андан джылына.

Мыдах кюнюнгде тынгыла мени
Санга атагъан джырыма.

Къыйналма энди, ашыра чыкъсанг,
Мыдахлыкъны юйде къой...

Андан ызыма къайта эсем,
Башларбыз элде къууанч той.

БИРДЕ КЮЛЕСЕ

Бирде кюлесе, бирде чамлана,
Саггышланаса, кёзюме къараб...
Бирде тураса манга къысыла,
Бирде кетесе, къатымдан къораб.
Шош боллугъуму кюссейсе тамам,
Кюн чууакъда кёл кибики.
Мен аллай джашау эталмам,
Тюб болуб къалгъан эл кибики.
Чокъуракъ суула, гюл талала,
Сыйынад менде джюрекге,
Кийикле ёсген акъбаш таулада
Джыяма дарман джилекле.
Къатынгы сакълаб бир кёб тургъанма,
Ол а болушурму ишиме?
Бир талзай джылны умутлу джашаб,
Къатын алдырдым кичиме.
Мен хар къуру да сени къатынгда,—
Сюеме алай джашаргъа,
Джукъулу кёлден узакъда къалыб,
Ургъан Къобанига ушаргъа.

КЕЧГИНЛИК БЕР

Кечгинлик бер деб,
тилейме,
Джанынгы кыйнагъаным ючюн.
Джур баланы
кёзлеринде
Джыламукъланы
сезалгъаным ючюн,
Кеч, джаным,
Джюрегим бла
тилейме,
Кеч...

УРЛУКЪ САЛАСА

Энтда урлукъ саласа,
Баразангда — кюн таякъ.
Сен, насыблы анача,
Къууанчлыса. Кёк чууакъ.

Сурат этиб къошалсам
Джер бла сени джырыма,
Чыгъалмагъан алысынны
Джылыуум бла чыгъарсам,

Болур эдим ёлюмсюз,
Сени туугъан джерингде,
Малынг ачлыкъ кёрмезча,
Кырдык болуб ёселсем!

ДЖАРСЫМАЙЫН ТУРГЪАНМА

Маринагъа

Кёбден бери джарсымайын тургъанма,
Бюгюн а бек къолайсызды болумум.
Кел, башымы бир салайым къойнунга,
Джарсыуум да бир чачылыр эсе уа,
Бер, салайым мен башымы къойнунга,
Манга насыб кенг ачылыр эсе уа,
Кел, башымы бир салайым къойнунга.
Джел талагъан тенгизча болгъанма,
Толкъунлача, чайкъалады джюрегим.
Бар джарсыуну эсгериб къалгъанма,
Джукъусузлай сау кечени ётдюрдюм.
Кел, салайым мен башымы къойнунга,
Ариу айт да кёзлериме бир къара,
Кел, башымы тобугъунга салайым,—
Сенден себеб излеб турад бу джара...

КЕК ШАХАРЫНГ

Сени кек шахарынга келдим,
Гюлле джашнагъан шахарынга.
Джанкъылычлы кегюнгио кердюм.
Кесинг да ушайса анга.
Огъай... джазыуда боллукъ тюлдю,
Сезимден айырылыб кетюу...
Сени кегюнг — джылы юйюмдю.
Назмум а — исси сёзлеринг.
Къартлыкъда да сени суйгенлей.
Джашаууму мен алай ашырырма,
Ташны къучакълаб да джыларма,
Джарсыуну санга иймегенлей!
Къолла... айырылау да неди?
Вокзалла уа сакълайла мени...
Къолунга джыламукъ тюшеди...
Кетейим. Сакълайды Тебердим!

МАРИНАГЪА

Разы бол, джаным,
энтда манга,
Къыйнай эсем
билмейин.
Учуб терк джанган
кёк джулдузгъа
Ушаб,
джукъланыб къалгъан эсем...
Джаш терекни
тёппесинде
Ойнай эселе
кюн таякъла,
Татлы джукъуда,
тюшлерингде,
Мени кёре эсенг
танг алада.

Разы бол манга,
тынчлыгъынгы
Бюгюн да
Бузгъаным ючюн,
Нюрю джансын
джанкъылычынгы,
Сен а кеч,
билмей къыйнай эсем!

КЮНДЕН КЮННГЕ

Джолукъмайын кетерча,
Не этгенме мен санга?
Нек сындырдынг джюрекни
Ма бу сейирлик тангда?

Асыумуду, айт, санга,
Мен факъыргъа ушасам?
Юйсюз-кюнсюз, тентиреб,
Мугурлукъда джашасам?

Къууанчымы алыб кетдинг,
Манга бушууну къалаб,
Ахсынама джангызлыкъда,
Сени ызынгдан къараб.

ДЖАСАЛЫБ

Джулдузла бла джасалгъанд
Айбат шахарынг сени,
Уллу джырчы къарт Хайям
Махтагъанды халинги...

Тёгерекге къарайма,—
Дуня джанад чыммакъ-акъ.
Есенинни эгереме,
Акъ къайынны къучакълаб!

Миллетинги иннети,
Шахарынгча, агъарыб,
Тууадыла джырларынг,
Кюн нюрюнде къызарыб...

КЕКБАШ ЮЙ

Кёкбаш мийик юйлеге,
Шош тюшеди джабалакъ.
Терезеден, ийилиб,
Къарайд бир къыз, чыммакъ-акъ.

Терезеден къараб, ол
Къууанады акъ къаргъа.
Аны кёрюб, субай джаш
Шукур этед къадаргъа.

Ол келгенди кыш сууукъда,
Кёрюр ючюн кызны бетин.
Ургъан джарыкъ терезеден
Джылытады джашны эсин...

КЕМ-КЕК КЕЗЛЮ ТЕБЕРДИМ

Булбулла джырлайла паркда
Кенг насыбынгы махтауун.
Ала шагъатла къууанчха,
Джырымдан джылын, сахарым;

Э ж и у:

Чегетли мийик таула,
Мени суйген Тебердим.
Суйген къызым да мында,
Кём-кёк кёзлю Тебердим,
Суйген къызым да мында,
Кём-кёк кёзлю Тебердим.

Ленин орам бла барама,
Сабийле ышаралла манга.
Гюл ийисли хауангда
Саулукълу болалла адамла.

Э ж и у:

Чегетли мийик таула,
Мени суюген Тебердим.
Суюген джырым да санга,
Кём-кёк кёзлю Тебердим,
Суюген джырым да санга,
Кём-кёк кёзлю Тебердим.

Сен ариу болуб джашнайса,
Сабийлигими джулдузу.
Къалгъанладан башхаса,
Суюмеклигими джазыуу.

Э ж и у:

Чегетли мийик таула,
Мени суюген Тебердим.
Суюген кызым да мында,
Кём-кёк кёзлю Тебердим.
Суюген джырым да санга,
Кём-кёк кёзлю Тебердим!

АЙ ДЖАРЫГЪЫ

Ай джарыгъы тѣгюлгенди
Таугъа, тюзге ашыгъыш.
Джерибизге айтылады
Хар кюн сайын минг алгъыш.

Рахат джюзед ай кѣкде,
Джулдуз сюрюуню кюте.
Джер саулай да атылгъанды
Акъ маралны сютюне.

Ай суюлед, акъ сютюн
Джулдузлагъа ичире,
Хар заманда турсунла
Джарыкъ айлы кечеле...

ДЖЫРЛАГЪЫЗ

Джырлагъыз сиз, джырлагъыз,
Кийик шоркъа сууларым.
Джуртну джырын айтыгъыз,
Джюрегими сугъарсын.

Сейир джашнаб чагъыгъыз
Джабба-джашил тюзлерим.
Урунган онглу болсун —
Олду мени излерим.

Адамлыкъны кѳош манга,
Атам туугъан сыйлы джер!
Кѳб кюнлени джашнарма,
Ариулукъдан толуб кѳл!..

КЪАЙГЪЫЛЫ ЭТДИМ

Сени биягъынлай
Къайгъылы этдим,
Экзаменлеге
къурала туруб.
Ишим оигуна
боллугъу хакъды,
Джазыу къоймаса,
Манга сырт буруб.
Ичингден манга
бир зат тилейсе,
Кёзлеринг анга
шагъатлыкъ этед.
Джюрекде бир да
Къоркъууум джокъду,
Игини айтханы
Биргенге кетед.

Экзаменлени
Берирме, кьоркьма,
Быллай ишледе
Хомуклукъ этмем,
Адамлыкъ дегенни
тас этсем, джаным,
экинчи санга
Къайтыб да келмем.

СЕННГЕ ЭТИЛГЕН КЮУЛЕНИ

Сеннге этилген кюулени
Акъсакъалдан эшитдим.
Ол кюн джарыкъ кююмю
Мутхуз этдим, чарс этдим.

Къартны мыдах еёлери
Джюрегими сарнатды.
Дуниягъа кёлени
Башха тюрлю къаратды.

Мен, кёюме кёргюзтюб
Къарангы, тар джолланы,
Къучакъладым керилиб,
Бюгюнню шош тангланы.

КЪАРЛЫ ИНГИР

Къарлы ингир, акъ ингир
Джайылгъанды таулагъа.
Мор къаяны ёшюню
Кёчгенди акъ бояугъа.

Къар джауады, борайды
Бу сейирлик таулада.
Мен назмула окъуйма,
Къуш учханча хауада.

Кёк кёзлеринг къайгъылы
Къарайдыла энишге,
Назмулагъа тынгылаб,
Не тюшгенди эсинге?

Сейирликди дуня
Джашай билген адамгъа.

Неге къайгъы этесе,—
Ненг да сени къадама.

Себелесин, джаума къой,
Къар ёмюрлюк туйюлдю,
Биз да тюрбюз ёмюрлюк.
Себелесин бюгюн да.

СЕНИ ЭСГЕРИБ

Сени эсге тюшюрюб,
Джюрегими булджутдум,
Тылпыуум бла къысдадым
Басыб келген булутну,
Сен да, джаным, кыйын кюн
Къууанчынгы эсге ал.
Джангур бола тебресенг,
Джюрегиме джау да къал!

АСЛАНЫ ДА ДЖЮРЕГИ

...Асланы да джюреги
Болур, сарнай биледи.
Къыш кёзюуде гюллени
Ким да ариу кёреди.

Мени къышым башланды,—
Сен а джазгъа ушайса.
Менде джашлыкъ джукъланды,—
Сен а чагъыб башлайса.

Къыйынд сени сюерге,
Сюймезге да къыйынды.
Сени былай кёргюзе
Билген сени сыйынгды.

МЫДАХСА СЕН

Мыдахса сен,
бурунгу Зухра кирик,
Не джомакъла
тюшгендиле эсинге?
Къачхы чапракъла,
сагъышла кирик,
Ауурлукъму
этедиле джюрекге?
Мыдах болма, джаным,
Терекле да
быягъынлай чагъарла.
Бу кетиб баргъан
Джазгъы кюнле бла
санга къайтырла.
Мыдах болма, джаным,
Бурунгу Зухра кирик...

НАЗМУ ОКЪУЙДУ

Назму окъуйду
бир къызчыкъ,
Тынгылайдыла
чыпчыкъла.

Шкоклада
окъла сууб,
Джер солуйду
эртден чыкъда.

Рахат окъуйду
ол къызчыкъ,
Терекле да

къагъалла баш.
Кюн да къарайд
кёкде къызыб, —
Джылынады
сууугъан таш.

Назму окъуйду
Гитче къызчыкъ,
Назмулада уа —
марал джолла.
Джылы келген
тиширыу да,
орнундан туруб:
Назму джылытыб
Санларын,
Кеталмайды
орнундан туруб,
Назму окъуйду
Бир къызчыкъ...

БАШЛАРЫ

Мен санга ийдем огъурсуз джелни	5
--	---

I.

Джолгъа чыкъсам	15
Санга	17
Къонакъда болдум	19
Джашынгма сени	20
Къыйнала эсем	21
Джазгъы кюнде	22
Теберди, мени Тебердим.	24
Башха тилде джыласа	27
Джылла бла бирге	28
Гюл ийис этеди	29
Марал джангур	30
Ленин алай дегенди.	32
Хубийланы Назирге	33
Джашау джарыкъды	35
Терекледе алмала	36
Ана джылыулу	38
Мен ойнагъан оюнну	40
Чилле тюшгенди	41

Буула отлайдыла	43
Сабий сагъыш	44
Россияда барама	47
Боран болуб	50
Ана сют бла синггенди	52
Джаналмагъан кесеуча	53
Бек сюер эдим.	54
Джурну мыдахлыгъын да	55
Мени къралым	56
Эгечимсе мени, Белоруссия	57
Тёппеле	61
Къзауатда тийген окъ.	63
Совет аскерчи	64
Къарт адамны	66
Дунияны анасы	67
Шынкъарт	68
Мен да кетерме	70
Адамладан тартынмазча	72
Джугъутурну ызындан	73
Джыл атханды мыллыгын	74
Гомерни сураты	76
Энтда экзаменле	78
Ачемез	80

II.

Огъурлу джаз	97
Джерде насыб	99
Тенгими юй бийчеси	100

Сурат салгъан	101
Джазгъы кюнле	102
Кийик къозласа	103
Сени ёмюрюнг	103
Къолунг тиймесе да	104
Джерни гюллери	105
Нарт къалача	105
Къобан джагъада	106
Эм ариу къызны	107
Сынасанг, сына	109
Ана къарамча	111
Сейирди	112
Къарны джаугъанына къууандым	114
Къыйын кюнюмде	115
Сени къолларынг	116
Джаным	117
Кел манга	119
Августда тюбеширбиз	121
Къайгъырма	123
Бирде кюлесе	124
Кечгинлик бер	125
Урлукъ саласа	126
Джарсымайын тургъанма	127
Кёк шахарынг	128
Маринагъа	129
Кюнден кюннге	131
Джасалыб	132
Кёкбаш юй	133

Кём-кёк кёзлю Тебердим.	. . .	134
Ай джарыгы	. . . . .	136
Джырлагыз	. . . . .	137
Къайгылы этдим	. . . . .	138
Сеннге этилген кюулени	. . . . .	140
Къарлы ингир	. . . . .	141
Сени эсгериб	. . . . .	143
Асланны да джюреги	. . . . .	144
Мыдахса сен	. . . . .	145
Назму окъуйду	. . . . .	146

1 3475
ИБ № 793

Турклиев Альберт Магометович

БЕЛЫЕ СКАЛЫ

Стихи

На карачаевском языке

Редактор Н. М. Кагиева.

Художник Ф. И. Марков.

Макет и художественное редактирование

М. П. Бертник.

Технический редактор Г. М. Хомякова.

Корректор К. А.-К. Салпагарова.

Сдано в набор 05.02.80.

Подписано в печать 12.09.80.

ВУ 97704. Формат 70x108¹/₆₄.

Бумага офсетная № 1.

Гарнитура школьная. Печать высокая.

Усл. п. л. 3,4. Уч.-изд. л. 3,1.

Заказ № 1194. Тираж 1000 экз.

Цена 1 руб.

Карачаево-Черкесское отделение

Ставропольского книжного издательства.

357100, Черкесск, пл. Кирова, Дом печати.

Карачаево-Черкесская

укрупненная типография,

357100, Черкесск, Первомайская, 47.